

Rabia BAKIRDAŞ

*Neşehir Hacı Bektaş Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Neşehir/TÜRKİYE
r.rabia.bkrds@gmail.com
ORCID *

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: *Tarihten Sahneye Türk Tiyatrosu Üzerine Araştırmalar*

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme	Article Information: Book Review
Yükleme Tarihi: 08.03.2021	Received Date: 08.03.2021
Kabul Tarihi: 30.03.2021	Accepted Date: 30.03.2021
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2021	Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Bakırdaş, Rabia, "Tarihten Sahneye Türk Tiyatrosu Üzerine Araştırmalar", (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme) *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 428-433.

Bakırdaş, Rabia, "Tarihten Sahneye Türk Tiyatrosu Üzerine Araştırmalar", (Book Review) *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 428-433.

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YIL 7, SAYI 14, BAHAR 2021

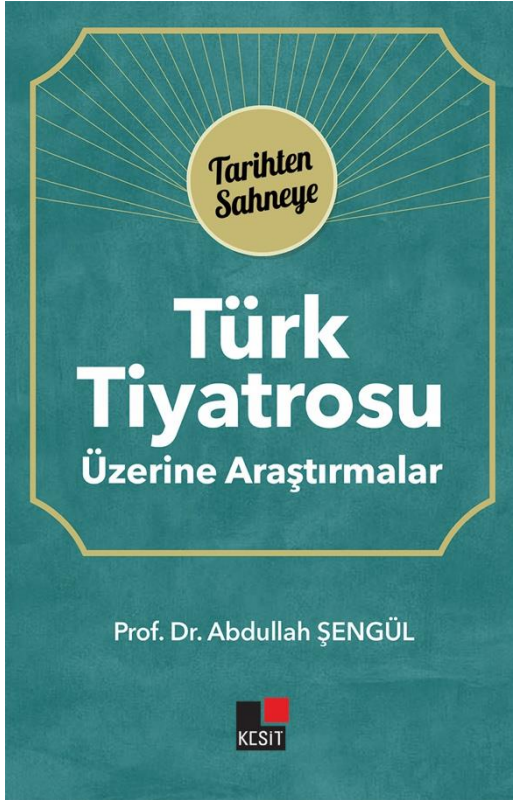
Rabia BAKIRDAŞ

KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

TARİHTEN SAHNEYE TÜRK TİYATROSU ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

Yazar: Prof. Dr. Abdullah Şengül

Kesit Yayınları, İstanbul, 2020, 440 s., ISBN: 978-6057-898-75-3

Yüzyıllar boyunca insan, kendini ifade etmek adına birçok yola başvurmuştur. Bu yollardan biri de taklidin ön planda olduğu dramadır. Dramanın yazıdan önceki geçmişi, sözlü kültürün etkisiyle insanlığın hayatında, geleneğinde ve hafızasında yer edinmiştir. Yazının icadından sonra dramanın tiyatroya dönüşü, modern zamana rastlar. Yine insanın hayatından, geleneğinden ve hafızasından beslenen tiyatro, tarih ve edebiyat bilimleri için önemli bir etkinliktir. İnsanlığın bazen bilinçli bazen bilinçsizce oluşturduğu kültürün taklit yoluyla dramaya yansımalarının edebiyatta yer edinmesiyle birçok araştırma ve çalışma meydana gelmiştir. Bu araştırmalardan biri de tarihi konu

edinen tiyatro oyunlarını ele almış ve çeşitli yönlerden incelemiş olan *Tarihden Sahneye Türk Tiyatrosu Üzerine Araştırmalar* adlı eserdir. 2020 yılının ağustos ayında Kesit Yayınları tarafından basılmış olan çalışma, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Abdullah Şengül'ün yirmi beş yıl boyunca tiyatro ve tarih ilişkisini araştırdığı makalelerinden oluşmaktadır.

Kitap, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, hususi olarak bu eserde yer alan çalışmaların yanında çeşitli dergilerde yer almış makaleler ile ulusal ve uluslararası bilgi şölenlerinde sunulan araştırmaların gözden geçirilmiş hâllerini de barındırmaktadır.

Çalışmada incelenen eserler, konularına göre sınıflandırılmıştır ve özellikle “sosyal fayda” ile “taşıyıcı bellek” kavramlarından hareketle birçok açıdan incelenmiştir. On bölümden oluşan çalışmada, incelenen oyunlar, Tanzimat döneminden Cumhuriyet sonrasına kadar ele alınmıştır. Bunun yanında çağdaş dönemden bir yazarı ve oyunlarını ele alması yönünden donanımlı ve çok yönlü bir kaynaktır.

“Önce Drama Vardı” adlı birinci bölümde Şengül, “bir olayı iş ve hareket yoluyla anlatmak olan” dramının tarihinin, insanlığın tarihi kadar eski olduğunu belirtir. Bölümde dramının doğal bir sığınma ve inanma ihtiyacından doğduğu söylenir, güzel sanatların kaynağı da bu inançtır (15). Bölüm, Türk drama tarihini örneklerle gözler önüne sererken Türk drama geleneğinin ve dramının sosyal ve dinî hayat üzerine etkilerinden bahseder. Bu bölümde Türk kültüründeki drama örneklerine yer veren Şengül, Osmanlı döneminde saray çevresinden günümüze kadar uzanan, köy hayatında da yer edinen geleneksel drama örneklerini çeşitli araştırmacılar ve kaynaklar yardımıyla sunar. Kitabın konusuna temel ve etkili bir giriş niteliğinde olan bölüm, drama kültürü ile ilgili okuyucunun zihninde oluşabilecek soruları cevaplar niteliktedir.

“Geleneksel Seyirlik Oyunlarımız Üzerine” adlı ikinci bölüme dramının çok önemli bir kültür taşıyıcısı olduğu gerçeğiyle giriş yapılır. Başta Nevruz olmak üzere Türk kültüründe dramının ön planda olduğu birçok gelenek ve oyun hakkında geniş çaplı bilgiler verilir. Oyunların tarihleri ile ilgili edilen tespitler tartışılırken yanlışlar belirlenerek doğrular sunulur. Geleneksel oyunlar üzerinde durulduktan sonra geleneksel seyirlik oyunlar ile Batı tiyatrosundan esinlenen Türk tiyatrosu arasındaki geçiş gözler önüne serilir. Bölüm, kitabın genelinde ele alınacak olan modern tiyatronun, Türk kültüründeki zeminini sunar ve tiyatrodaki bulunması önemli görülen “taşıyıcı bellek” kavramına giriş niteliğindedir.

Üçüncü bölüm, “Değişime İlk Adım: Tercüme ve Uyarılama” başlığını taşır. Edebiyat ile çeviri ilişkisinin sosyo-politik bir olgu olduğunu belirten Şengül, bölümde Osmanlı-Türk Batılılaşması’nda edebiyat çevirilerinin önemi üzerinde durur. Türk edebiyatının Batı edebiyatı yazarlarından etkilenecek yenileştiği gerçeği, bu bölümde daha çok Moliere üzerinden tartışılır. Eserde dönemde uyarılama ve tercüme arasında yapılan tartışmalara da değinilir. Şengül, çalışma konusuna destek olarak bu bölümde tiyatrodaki sosyal fayda anlayışına dikkat çeker. Osmanlı yazarlarının özellikle Moliere’den yaptıkları çeviri ve uyarlamalarıyla Osmanlı insanı üzerindeki değişime ve yenileşmeye katkı sağlamayı hedefledikleri belirtilir. Moliere’in eserlerinin Tanzimat dönemi tiyatrosunda kullanılmasının sebebi geleneksel tiyatrodaki komedinin varlığına bağlanır. Dönemin önemli isimlerinden Ahmet Vefik Paşa, Direktör Ali Bey, İbrahim Şinasi gibi yazarların eserlerindeki Moliere etkisine değinilen

bölümde bu etkinin Cumhuriyet'ten sonraki yıllarda kurmaca edebiyatta da kendisini gösterdiği üzerinde durulur. Şengül, yazarların herhangi bir türde telif eser oluşturmak için tercüme ve uyarlamaya duyulan ihtiyacın önemini belirtir. Bu anlamda bölüm, modern Türk tiyatrosunun kaynağını ve oluşum ortamını okuyucuya başarıyla sunmaktadır.

Dördüncü bölüm, “Tarihten Kurmacaya” ismini taşır. Bölüm, eserin konu aldığı “kurmaca – tarih” ilişkisinin kurulmasıyla ilgilidir ve bu açıdan çalışmanın konusunun odak noktası niteliğindedir. Tarihî gerçeklik ile edebî eserin kurmaca düzeyinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili sorularla başlayan yazı, “Edebî eser neden tarihi anlatma gereği duyar?”, “Tarihî malzeme ile anlatıcı ilişkisi önemli midir?”, “Tarihi kurgulamaya tesir eden unsurlar nelerdir veya ‘tarih – kurgu ilişkisi’ nasıl ve hangi şartlarda gerçekleşir?” sorularına cevap arar. Tarihî malzemedен beslenen kurmaca metinlerin yazarın niyeti, düşünceleri ve bulunduğu çevrenin etkisiyle şekillendiğini söyleyen Şengül, tarihî kurguların farklı pencerelerden bakılarak oluşturulduğu üzerinde durur. Bu düşüncesini oyunlar üzerinden kanıtlarken Millî Mücadele’yi anlatan romanlardan örnekler vererek tarihî metinlerde, tarihin geri plana atıldığını ve derinliğinin kaybolduğunu söyler. Bölümün sonu, bahsedilen bu noktaya eleştirel bir bakış içermektedir.

“Sahnedeki Tarih” isimli beşinci bölüm, eserin en kapsamlı iki bölümünden biridir. Bir önceki bölümde tartışılan tarih ile kurmaca arasındaki ilişki bu bölümde bütünüyle tiyatroyu odağında ele alınır. Tarihî tiyatronun edebî mi yoksa tarihî mi olduğuna dair açıklama niteliğinde olan giriş paragrafından sonra tiyatronun bilimle ilgisi üzerinde kısaca durulur ve sonunda tarihî oyunlarda tasnif meselesine geçilir. Birçok sınıflandırmayı gözler önüne seren Şengül, yapılan hiçbir tasnifin tamamen doğru ve tam olamayacağına dikkat çeker. Çalışmada anlatımı kolaylaştırmak için dönem odaklı sınıflandırılır. İncelenen oyunlar, Tanzimat, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere üç başlık altında toplanır. Üç dönemde yazılan tiyatroların içerikleri ve ele alınış sebepleri hakkında genel bir değerlendirme yapılır. İncelenen tiyatrolar, konu ve dönem ayrılığı dikkate alınarak dipnotlarda belirtilir. Şengül, çalışmasının sonucunda Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemindeki oyunların sosyal fayda endişesi içinde olduğunu gün yüzüne çıkarır. Oyunlarda tarihî olaylar ve şahsiyetler üzerinden model şahıs oluşturmak ve ulus bilinci inşa etmek gayesi vardır. Bu durum, Cumhuriyet döneminde de devam eder. Bölümde oyunların dönemlerine göre konu ve amaçlarına da yer verilir ve sosyal fayda anlayışları ile edebî kaygıları üzerinde durulur. Büyük bir kısmı ele alınan oyunlar, bölümde ayrı başlıklar altında detaylı bir şekilde incelenir. Bu doğrultuda oyunlar konu ve dönemleri dikkate alınarak “Türk Tiyatrosunda Osmanlı’nın İlk Yılları”, “Meşrutiyet Sonrası Türk Tiyatrosunda Ulus Bilinci” ve “Türk Tiyatrosunda ‘Eski Türk Yurtları’” adlı başlıkları altında, tek tek, alıntılarla, eksik yönleri ve önemli görülen yerlerinin dikkatle altı çizilir.

Eserin bir diğer bölümü “Savaş ve Tiyatro: Hikâyeci / Rivayetçi Tarihten Kurmaca Tarihe” başlığını taşıyan altıncı bölümdür. Bu kısımda, beşinci bölümde bahsedilen oyunlar, konuları etrafında detaylıca incelenir. “Türk Tiyatrosunda Fetih ve Fatih” isimli başlıkta Fatih Sultan Mehmet’i odağına almış oyunlar irdelenir. Fatih’in, adaleti, dürüstlüğü ve dehası üzerinden dönem insanının model alabileceği bir kişilik olarak sunulduğu belirlenen bu oyunların İstanbul’un fethini de işleyerek taşıyıcı bellek görevi üstlendiği vurgulanmıştır. Bir sonraki başlık “Kırım’ın Sahnedeki Öyküsü: Fetih Giray ve Şahin Giray” ismini taşır ve Osmanlı döneminde kaybedilen topraklardan Kırım’a değinen *Fetih Giray* ve *Şahin Giray* oyunları Harp edebiyatı çevresinde incelenir. Konu ve amaçların tartışılmasının ardından isimlerini oyunlara veren kahramanlarla model şahıs oluşturulmaya çalışıldığı tartışılır. Daha sonra Harp edebiyatının taşıyıcı bellek görevi gördüğü üzerinde durulur ve tarihî kurgu yazarının eserini oluştururken nelere dikkat etmesi gerektiğine kısaca değinilir.

“Çanakkale’ye açılan İlk Perde: *Yirmisekiz Kânunuevvel*” adlı başlıkta ise Çanakkale savaşı konusunda yazılan eserlere değinildikten sonra bu konuda öncü olan *Yirmisekiz Kânunuevvel* adlı oyun detaylıca incelenir. Teknik açıdan kusurlarının olduğu söylenen oyun, dönem insanına tarihî bir bilinç uyandırması açısından önemli görülmüştür. Harp edebiyatını konu alan eserlerden çocuk ve kadını ön plana çıkaran oyunlar ise “Sahnenin Mağdur Kahramanları: Küçük Savaşçılar” ve “Çanakkale Savaşı’nın Yüzüncü Yılında Savaş ve Kadın -Türk Tiyatrosu Örneği-” adlı başlıklarda incelenir. Şengül, bu oyunlarda savaş dönemlerinde bulunan çocuk ve kadınları idealleştirme yoluna girildiğini söyler ve bunun yarattığı “savaşın çocuk ve kadın psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisi”nin eksikliğine değinir. Bu bölümün son kısmında ele aldığı konu çevresinde Türk edebiyatında, savaş konulu eserlerin azlığına dair yapıcı bir eleştiri de mevcuttur.

“Tiyatro ve Türk Bilgeleri” başlığını taşıyan yedinci bölümde ise Dede Korkut hikâyelerinin tiyatroya uyarlanmasıyla oluşan oyunlar ile Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlâna gibi tarihte önemli izler bırakmış kişilikleri odağına alan tiyatrolar incelenir. Dede Korkut hikâyelerinin ve Türk mistiklerinin tiyatroya girişi, Cumhuriyet döneminde olmuştur. Sergilenen oyunlarda Dede Korkut hikâyelerindeki Deli Dumrul ve Boğaç Han başta olmak üzere karakterler ve adları geçen Türk mistikleri ile dönem insanına model olması ve çağdaş insanın sorunlarına çözüm üretilmesi amaçlandığı gösterilir. Şengül, oyunları konu ve amaçlarını dikkate alarak incelerken aynı zamanda Türk edebiyatında bu şahsiyetlere verilen değer azlığına ve bunların insanın sosyal hayatına edeceği etkiye de değinir.

“Şehir-Kültür-Kimlik” başlıklı sekizinci bölümde Millî Mücadelenin sahneye aktarılması değerlendirilir. Harp edebiyatının önemine bu bölümde de değinen Şengül, Antep savunmasının tiyatrodaki yansımalarını inceler. Yazar, “şehir-kültür” ilişkisinin güçlenmesine ve tarihi konu edilen eserlerin “kimlik oluşturmasındaki rolüne” de dikkat çeker. Rivayetler, menkıbeler, küçük kahramanlık hikâyeleri, maniler, türkülerden oluşan sözlü kültürün de zaman

içinde kaybolma tehlikesine değinilen bölümde, bu tarz eserlerin taşıyıcı bellek rolü, Millî Mücadele'deki Antep'i işleyen oyunlar üzerinden ele alınır.

Dokuzuncu bölüm, "Türk Tiyatrosunda Mekân Anlatıcıya Bir Örnek" başlığını taşır ve Turan Oflazoğlu'nun *Topkapı* adlı piyesini tarihî tiyatrodaki anlatıcının bir mekân olması yönünden inceler. Bölüm, anlatıcı ve mekân-edebî eser ilişkisi ile ilgili bir bilgilendirmeye başlar. Bu üç kavramın birleştirilmesiyle *Topkapı* adlı piyes incelenir. Bir belgesel niteliğinde olan ve "ben anlatıcı" ile yazılan eserin, tarihi nakleden bir anlatıcı olması yönünden eksik ve önemli görülen özelliklerine dikkat çekilir. Piyesin *Topkapı* anlatıcısı ile tahkiye anlatıcısı arasındaki benzer ve farklı noktalarına da değinilmiştir. Eserin bu açıdan bir taşıyıcı bellek görevi gördüğüne de vurgu yapılmıştır. Bir tiyatro metninde anlatıcının mekân olması yönünün incelendiği bölüm, bu açıdan çalışmaya sıra dışı bir yön de vermektedir.

Eserin son bölümü olan onuncu bölüm "Günümüz Tiyatrosundan Bir Ses" başlığını taşır ve bölümde çalışma boyunca yapılan tiyatro incelemelerine ek olarak çağdaş bir yazar olan Remzi Özçelik'in oyunları değerlendirilir. Kısa bir biyografik bilgiden sonra yazarın eserleri, sosyal fayda içermesi ve tarihi malzeme olarak kullanması yönünden incelenir. Remzi Özçelik, oyunlarında çalışmada incelenen tiyatroların konularına birçok açıdan değinmiştir. Bu yönüyle bölüm, çalışma boyunca incelenen tiyatrolarda konu edinen tarihî şahsiyet ve olayların çağdaş bir yazarın gözüyle yeniden işlenmesinin incelenmesi açısından dikkate değerdir.

Sonuç olarak Abdullah Şengül tarafından kaleme alınan *Tarihten Sahneye Türk Tiyatrosu Üzerine Araştırmalar* adlı çalışma, incelediği eserlerin konu ve dönem açısından çeşitliliği ile zengin bir araştırmadır. Değerlendirilen oyunlara farklı açılardan bakılmış ve oyunlar, kitabın odağına aldığı sosyal fayda içermeleri ve taşıyıcı bellek görevi görmeleri dikkate alınarak derinlemesine incelenmiştir. Malzemesini tarihten alan oyunların, dipnotlar hâlinde yazılış tarihlerine göre gerekli yerlerde belirtilmesi ve dizin olarak kitabın sonunda yer alması, başta tarihî tiyatro alanında çalışma yapacak olan araştırmacılar olmak üzere okuyucuya fazlasıyla katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Şengül, Abdullah (2020), *Tarihten Sahneye Türk Tiyatrosu Üzerine Araştırmalar*, Kesit Yayınları, İstanbul.